

Dr. Oláh János
főiskolai tanár
SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar
Szeged

István király, a nevelő

1999-ben és 2000-ben sokat olvashattunk Szent Istvánról a napi sajtóban. Egy zágrábi napilap szerint a kulturális értékekről szóló horvát törvény nem teszi lehetővé, hogy visszaadják Magyarországnak Szent István Dubrovnikban őrzött koponyaereklyéjét. A horvátok szerint az ereklyét kulturális emlékként tartják nyilván, így az a horvát kultúra része, és nem lehet elidegeníteni.¹ Egy MTI-jelentésben is egy régi emlékről lehet olvasni. A prágai Szent Vid-székesegyházban őrzött Szent István-kardot március 14-től augusztus 1-jéig kiállítják a Magyar Nemzeti Múzeumban. A kamarakiállítás megnyitóján Pavel Dostal cseh kultuszminiszter és Rockenbauer Zoltán a nemzeti kulturális örökség minisztere mondott beszédet. A becses műtárgyat a koronázási palást melletti tárlóban állították ki.²

A hírek eszébe juttatják az olvasónak a magyar állam történetének kezdeteit. A magyar feudális állam létrehozását a magyar társadalom X. század végi differenciálódása tette lehetővé, illetőleg szükségessé.

Számos ok indokolta, hogy István király meghonosítsa hazánkban a legjelentősebb nyugat-európai feudális országokban már régebben kialakult oktatási-nevelési rendszert: az egyházi szervezet létrehozása együtt járt az iskolaszervezet létrehozásával, a feudális állam megteremtéséhez és működtetéséhez jelentős számú művelt szakemberre volt szükség, a külföldi szakembereket fel kellett váltani mihamarabb magyar szakemberekkel.

Államalapító királyunk a magyar egyház megszervezése során érseki és püspöki székesegyházak, a falvak plébániái, valamint a bencés szerzetesek kolostorai által kialakított szilárd rendszer keretében rakta le az ország területén az iskolaszervezet alapjait.

Vidékünkön is jelentős volt nagy királyunk hatása. A csanádi püspökség megalapításakor, 1028 körül, I. István király Marosvárt jelölte ki a megszervezendő egyházmegye székhelyéül. Csanád vezér, a király egyik odaadó híve, gondoskodott a marosvári szerzetesekről. Áttelepítette őket Oroszlámosra, ahol új kolostort emeltetett számukra.

István királynak azt a rendeletét, hogy minden tíz falu építsen templomot és tartson el plébániát, kezdetben nehezen lehetett megvalósítani. A plébániai iskolákban a tanulók feladata a latin olvasás, kiejtés, hangsúlyozás, beszéd, írás, valamint a számolás elsajátítása volt.

A káptalani (székesegyházi) iskolák megszervezését az aacheni zsinat határozta el azzal a céllal, hogy a világi papok műveltségét emeljék. A középkori Magyarországon az első káptalani iskolák egyike a csanádi iskola volt. Csanád vára, melyet előbb Marosvárnak neveztek, a mai Magyarcsanád közelében feküdt a Maros mentén. A csanádi iskola első oktatói voltak: Walter mágiszter és Henrik szerzetes.

A magyar társadalom XI. századi világi vezetőrétegébe tartozó urak gyermekeinek nem volt szükségük különösebb tudományos műveltségre. Felnőttkorukban megvalósítandó feladataikat akkor tudták a legjobban betölteni, ha jól forgatták a fegyvert.

Az uralkodók, valamint a legkiemelkedőbb feudális urak egyike-másika azonban olyan udvari klerikust tartott maga mellett, akinek fő feladata az előkelő gyermekek nevelése volt. Ez a nevelés elsősorban vallási, erkölcsi jellegű volt, de adott bizonyos műveltséget is.

A Szent Imre-életrajzban és a Szent István-életrajzban így írnak István királyról és Imre hercegről: „már gyermekkorában teljességgel átítatta a grammatika tudománya”. A latin nyelvtant tehát ismeriük kellett a legelőkelőbbek gyermekeinek.³

Az 1077 körül szerkesztett nagyobb Szent István-legendában olvasható: „S hogy ilyen nagy uralom kormányát majd erősebben kézben tarthassa, rávette [Szent István Szent Imrét], hogy az igazhitű férfiak tanítását mindkét füllel hallgassa mindennapos olvasás által.” Hét-nyolc esztendő volt Imre herceg, amikor édesapja az itáliai bencés szerzetest, Gellértet tette nevelőjévé.

Mészáros István így írt Gellértről: „Korának tipikus tudós klerikusa volt Gellért, a király kedvelt embere. Élettörténete írja róla: a velencei Szent György-kolostorból, ahol életének első felét töltötte, az előljárók egyik rendtársával együtt magasabb tanulmányokra a bolognai iskolába küldték, „ahol igen kiválóan és kitűnően képezték őket a grammatika, a filozófia, a zeneelmélet, az egyházjog, az összes szabad tudomány ismeretköreiből.” Öt esztendő elteltével – „magukkal vive a tanult tudományok könyveit is” – tértek vissza kolostorukba.”⁴

István király esztergomi udvarában készült az első magyarországi pedagógiai írás Imre herceg számára, melynek címe korabeli elnevezéssel: „Erkölcstanító könyvecske”. A könyvecskének az első része maradt fenn, melyet a hagyományos szakirodalom „Intelmek” címen ismer. Szövegét udvari klerikus készítette 1013–1015 között, a nyugati uralkodói udvarokban szokásos „királytűkrök” mintájára, amelyekben a trónörökösök számára foglalták össze kötelezettségeiket. Imre herceg 6-8 esztendő lehetett az „Intelmek” megírásakor, akire a könyvek olvasása mellett fegyverforgatás is várt.

Nézzünk néhány gondolatot István király intelmeiből, tanácsaiból: „Illik pedig, hogy odaadod figyelemmel hallgatván eszedbe vésd apád parancsait az isteni bölcsesség intelme szerint, mely Salamon szájából szól: «Hallgasd fiam a te atyádnak erkölcsi tanítását és a te anyádnak el ne hagyj oktatását, így sokasulnak meg néked a te életednek esztendei.» De halljad meg az engedetlen parancsszegők esetét és vesztét. Ádám elvesztette a magas méltóságokat meg a paradicsombéli lakást Salamon fia is, félrevertve apja békéltető szavait, gögjében pöffeszkedve kardcsapásokkal fenyegette a népet apja ostromhíntásai helyett, azért sok rosszat túrt el országában, végül is kivetették onnan. Hogy ez veled ne történjék, fogadj szót fiam: gyermek vagy, gazdagságban született kis cselédem, puha párnák lakója, minden gyönyörűségben dédelgetve és nevelve, nem tapasztaltad a hadjáratok fáradalmait s a különféle népek támadásait, melyekben én szinte egész életemet lemorzsoltam. Itt az idő, hogy többé ne puha kásával étesselek, az téged csak puhánnyá és finnyássá tehet, ez pedig a férfiasság elvesztegetése s a bűnök csíholója és a törvények megvetése; hanem itassanak meg olykor fanyar borral ... ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének tanácsban.”

István király fia lelkére kötötte tehát, hogy folytassa művét, legyen igazságos és türelmes az ítéllehozatalban, a királyi tanács tagjainak a véleményét tisztelettel kérje ki, gyakorolja tiszta szívvel az erényeket. A sorokból kiviláglik István király bensőséges apai szeretete és féltő gondoskodása is.⁵

István király nevelő is volt. Népét jól tanította: igazságosan és szigorúan, így maradhatott fenn műve: Magyarország.

Szent Gellértet Vatha pogány lázadóhoz kötötték egy kordéhoz, és Kelenhegy szikláiról a mélybe taszították. Holttestét a pesti Boldogasszony-templomban temették el. Később átszállították Csanádra. Szentté avatása Szent László királysága idején történt.

A magyar nép már életében őszintén szerette Szent István és Boldog Gizella fiát, Szent Imre herceget. Apja sírt az örömtől, amikor egyik éjjel fiát imádkozni látta, aki nagy gondot fordított arra, hogy Magyarország jövőendő uralkodója keresztény nevelésben részesüljön. Apja kívánságára Imre

eljegyezte magának a dalmát király lányát, Chichat. 24 éves korában halt meg. Egy vadászon vadkan áldozata lett.

Édesanyja, Boldog Gizella férje és fia halála után megunta a világi civódást. Elhagyta Magyarországot. Gyermekkorai hazájába ment, és Passauban felvette a fátolt, ahol mint bencés-szerzetesnő élt, apátnőként halt meg. Minden gyermeke korán elhalt.⁶

IRODALOM

1. Délmagyarország, 2000. április 4. 1. p.
2. Népszabadság, 2000. március 11. 4. p.
3. Mészáros István: Az iskolaügy története Magyarországon 996-1777 között. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 27. p.
4. u. o. 28. p.
5. A magyar nevelés története I. Szerkesztette: Horváth Márton, Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. 7-29. p. és Magyar neveléstörténeti szöveggyűjtemény. Szerkesztette: dr. Mészáros István. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974. 5-6. p.
6. Berecz Sándor: Isten barátai. Novi Sad, 1989. 102., 120., 46. p. alapján.

SZERZŐINK, MUNKATÁRSAINK FIGYELMÉBE!

Tisztelettel kérjük szerzőinket, hogy kéziratukat *a szerkesztőség címére küldjék: 6725 Szeged, Hattyas sor 10.* A borítékra feltétlenül írják rá, hogy *kézirat.* Csak gépelt, *8-10 lapnál nem nagyobb terjedelmű* anyagot fogadunk el. A kéziratot két példányban kérjük, *kettes sortávolsággal, gépelt* formában, *normál géppapíron, a gépelési hibák gondos javításával*, a felhasznált szakirodalom pontos feltüntetésével (*szerző, cím, hely, kiadó, lapszám, rövidítve: l.*). A cikkben előforduló rajzokat, illusztrációkat viszont – *fekete tussal – pauszpapíron vagy műszaki rajzlapon* kérjük, *gondos kivitelezésben.*

Szíveskedjenek pontosan feltüntetni a következő adatokat: név, beosztás, intézmény neve, a helység neve, pl.: Nagy Károly egyetemi tanársegéd Szegedi Tudományegyetem, Szeged.

Felhívjuk továbbá szerzőink figyelmét arra is, hogy *másodközlésre nem vállalkozunk*, hozzánk küldött írásaitat más folyóiratokban nem publikálhatják, de az újraközlés jogát is fenntartjuk. Szerkesztőségünkönél is érvényes az az általános gyakorlat, hogy *kéziratot nem őrzünk meg, és nem is küldünk vissza.*

A SZERKESZTŐSÉG